

СЛОВОТВІР. ДИСКУРСОЛОГІЯ. ПСИХОЛІНГВІСТИКА

УДК 811.161.2'42

DOI: 10.31651/2226-4388-2025-39-47-58

СЛОВОВІРНІ ЗАСОБИ І ТЕКСТОВІ КАТЕГОРІЇ: ЛІНГВОКРЕАТИВНИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

*В. В. Калько, доктор філологічних наук, професор
кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

e-mail: mkalko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9394-1664>

Ідентифікатор Scopus-Author: 57219247796

*М. І. Калько, доктор філологічних наук, професор
кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
(Черкаси, Україна)*

e-mail: mkalko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6042-4436>

Ідентифікатор Scopus-Author: 57219238410

Словотвірні засоби в структурі номінативних одиниць належать до продуктивного арсеналу реалізації текстових категорій. Вони забезпечують прагматичну настанову тексту, увиразнюють аксіологічну характеристику зображуваного. Лінгвокреативність словотвірного процесу опосередкована пізнавальними операційними механізмами мотивації в проєкції на функційну визначеність у тексті. Номінативне наповнення тексту сприяє його розумінню й інтерпретації адресатом і взаємодіє з різноплановим інформаційним простором. Загальні закони побудови тексту певного жанру й стилю зумовлюють лінгвокреативність словотворення. Представлення інформації в тексті багато в чому пов'язане з парадоксальністю обраного для дослідження мотиватора ковбаса, який у процесі культурно-історичного розвитку українського етносу на тлі значних соціальних зрушень набув нових онтологічних властивостей. Досліджувана мотиваційна ознака на підставі своєї несподіваності, алогічності, аномальності, неможливості є продуктивним лінгвокреативним інструментом реалізації текстових категорій. Порушення пізнавальної логіки стереотипного знання, розуміння, сприйняття призводить до передавання змістово-підтекстової інформації. Парадоксальна внутрішня форма мовного знака в тексті актуалізує когнітивно-семіотичний образ, який розгортається нелінійно й передбачає передконцептуальні, концептуальні й вербальні форми. Парадоксально мотивовані мовні знаки в текстах різних жанрів і стилів взаємодіють із категоріями зв'язності, інформативності, модальності, інтерактивності. Вивчення процесів словотворення в проєкції на текст уможливує розуміння причин появи нового слова, механізмів семантизації, закономірностей мотивації. Словотвірний акт і процес породження тексту є результатами мовленнево-мисленневої діяльності, у якій відображені інтенції адресанта, його креативний потенціал, мовні й немовні знання, прагматичний вплив на інтерпретатора.

Ключові слова: *словотвір, текст, текстова категорія, дериваційний процес, мотивація, зв'язність, інформативність, модальність, інтерактивність, лінгвокреативність, парадоксальність.*

Актуальність. Словотвірний потенціал мовного знака може бути максимально реалізований лише в тексті, який зликовує дериваційно-мотиваційний процес, забезпечує максимальну зрозумілість інформації, її декодування. Зазнаючи впливу контексту, номінативна одиниця висвічує своє значення, забезпечує тематичну єдність тексту на підставі згасання сем, які не підтримує текстове оточення, або актуалізації потенційних сем, спричинених текстовим масивом. Словотвірні засоби є водночас і формою реалізації, і результатом функціонування лексеми в тексті, адже складники тексту взаємно детерміновані й містять елементи формальних і семантичних зв'язків. Текстове слововживання, задане номінативними й мотиваційними механізмами, подеколи стає вихідним пунктом іманентних текстових процесів. Дослідники, розвиваючи ідеї Н. Хомського, стверджують, що людина, конструюючи масив понять на підставі дискретного досвіду, виявляє «генеративну здатність», визначену когнітивними операціями пошуку наявних структур у пам'яті, формуванням простих асоціацій, перетворенням наявних структур на нові, аналогією і метафоричним мисленням [22, с. 192]. Такі здатності людини безпосередньо пов'язані зі словотвірними актами й процесами творення тексту. Актуальність дослідження зумовлена загальною функційною настановою сучасної лінгвістики з її проєкцією на структури й операції мислення та пізнавальні механізми, що вимагає застосування нових підходів до аналізу словотвірно-номінативного наповнення тексту, а також його взаємозв'язку із тестовими категоріями, передусім зв'язністю, інформативністю, модальністю, інтерактивністю. Процеси творення слова й тексту мають кілька спільних рис: інтеракційність, когнітивну й комунікативну спрямованість, творче використання мовних засобів, залученість до семіотичного універсуму культури. Усі вони спрямовані на те, аби на підставі структур знання, досвіду, поглядів, стереотипів, оцінок тощо створити мовний знак, який задовольняв би комунікативні процеси. Саме вивчення словотворчих актів у взаємозв'язку з лінгвістикою тексту вможливує пояснення всього механізму номінації в проєкції на когнітивно-комунікативні домінанти, інформаційну насиченість, аксіологічну заданість тексту. Водночас номінативні одиниці забезпечують сприйняття, розуміння тексту, бо більшість із них є контекстно зумовленими, експресивно навантаженими, семантично заданими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему лінгвокреативності в сучасному мовознавстві вивчають передовсім на матеріалі мови художньої літератури (А. П. Загнітко, Т. А. Космеда, Г. В. Монастирецька, Є. С. Моштал, О. В. Ребрій та ін.), мовотворчості користувачів соціальних мереж (С. В. Воропай, Дж. Гілфорд, Л. І. Петриця, О. М. Сеньків, Л. Д. Швелідзе та ін.). Г. В. Монастирецька, проаналізувавши концепції креативності у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві й узагальнивши погляди дослідників на лінгвокреативність як психічний феномен мовної особистості, зауважує, що вона становить здатність мовних одиниць породжувати нові можливості інтерпретації, створювати тло для продукування мовцем нових ідей завдяки відхиленням від схеми, заданої мовною системою, для відтворення нових площин дійсності й демонстрації сприйняття та осмислення світу людиною [13, с. 42]. На думку Дж. Гілфорда, лінгвістична креативність – результат дивергентного мовного мислення, її основними параметрами є: 1) оригінальність – здатність установлювати навіть віддалені асоціації та давати нетривіальні відповіді; 2) семантична гнучкість як уміння визначати основну властивість об'єкта й запропонувати новий варіант його використання; 3) образна адаптивна гнучкість – здатність видозмінювати стимул задля встановлення в ньому нових властивостей і можливості інноваційного вживання; 4) семантична спонтанна гнучкість як здатність генерувати різні ідеї в ситуації не регламентованості [20, с. 444–445].

Проблемі взаємозв'язку словотвірних одиниць і тексту в лінгвоукраїністиці присвячено роботи Н. І. Бойко, І. О. Бабій, М. І. Голянич, В. В. Грещука, О. Б. Грещук, А. П. Загнітка, Є. А. Карпіловської, Т. А. Космеди, О. В. Костриби, Г. М. Куцак, М. С. Скаба й ін. На думку

М. І. Голянич, дослідження текстотвірного й образотворчого потенціалу внутрішньої форми слова в проєкції на текстові категорії дає змогу виявити глибинну сутність і внутрішньої форми слова, і тексту як дискурсу, їхню взаємопроникність і взаємозалежність, унаслідок чого і в тексті, й у слова відкриваються нові буттєві перспективи – оприявнюються приховані смисли, значеннєві русла [2, с. 6]. Як справедливо наголошують В. В. Грещук й О. Б. Грещук, різні властивості словотворчого механізму можна спостерігати лише в тексті, де повною мірою виявляє себе діяльний характер словотвору, створення функційного словотвору неможливе без вивчення словотворчих ресурсів у мовленні, у тексті [6, с. 6]. Породження й функціонування тексту забезпечують різні за своєю природою мовні знаки, але вагома роль належить словотвірним ресурсам, які сприяють його побудові, сприйманню, розумінню, і в багатьох випадках опосередковані лінгвокреативною здатністю індивіда. На думку Ю. Крістевої, сучасний текст є водночас і серйозним, і карнавальним, він поступово звільняється від історичної скутості, йому властива тенденція до скандальності й ексцентричності, цинічна прямота, напад на етикет і руйнування традицій [21, с. 82–83]. Саме словотвірні засоби, які адресант використовує і творчо переосмислює, слугують дієвими показниками відповідності тексту духові епохи, сприяють його семантичній актуальності, гарантують прагматичний вплив на респондента, полегшують інтерпретацію, дискурсивну взаємодію.

Метою статті є комплексний аналіз словотвірних засобів української мови, які беруть продуктивну участь у реалізації текстових категорій з урахуванням семіотичних механізмів, що передбачають когнітивну проєкцію семантики, з'ясування їхніх функцій у тексті як синтактику та спрямованість на інтерпретаторів як прагматику.

Результати дослідження та їх обговорення. Текстова категорія зв'язності взаємодіє зі словотвірними ресурсами, які експліцитно увиразнюють інтерактивні стратегії тексту, забезпечують його цілісність, полегшують інтерпретацію. Одним із виявів такого взаємозв'язку є словотвірна мотивація, яка, на думку В. В. Грещука, завдяки кореневому повторові реалізує текстову категорію зв'язності [5, с. 74]. Словотвірна мотивація, опосередковуючи зв'язки об'єкта, його концепту, семантики позначуваного, є творчим процесом, спроектованим на пізнавальні механізми, що передбачає модифікацію, трансформацію наявних у пам'яті мовця знаків. Мотиваційна ознака, оприявнюючись у похідному слові, дублює як звуковий склад, так і семантичне навантаження, повторюючись у твірному й похідному словах, вона забезпечує злітованість текстового змісту, сприяє розумінню появи номінативи. Мотиваційні відношення забезпечують лінійну зв'язність, реалізують безпосередній лексичний зв'язок окремих фрагментів тексту, передовсім контактних речень, пор.: *Я міркував так: якщо в природі вже є хлібне, кавове і молочне дерево, то гріх не мати ще й ковбасного. Я назвав його ковбаб* (Ю. Винничук).

Зі свого боку, текстова категорія зв'язності сприяє розкодуванню словотвірної мотивації номінативної одиниці. Зокрема, лексема *ковбасник* у сучасній українській мові має двоє значень: 1. Той, хто виготовляє і продає ковбаси. 2. Зневажлива назва німців [14, с. 567], і лише контекст дає змогу зняти багатозначність, полегшує розуміння словотвірних зв'язків, пор.: (1) *Люди самі простежили за підозрілими крамарями – немолодою подружньою парою, яка щодень торгувала на базарі ковбасами. «І де вони того м'яса беруть?» – задавались питанням небайдужі і стежили за ковбасниками* (Н. Доляк); (2) *Можна припустити: вивчить з гріхом навпіл німецьку, грубу й важку мову ковбасників, але ж легку, сповнену ніжності й напівтонів французьку?* (Р. Самбук). У фрагменті (1) оприявненню мотиваційних відношень сприяє вживання об'єкта *ковбаса*, натомість у фрагменті (2), де мотиватор етнофобізму пов'язаний зі стереотипами національної кухні, їхню актуалізацію забезпечує лівобічний контекст, зокрема прикметник *німецьку*. До того ж, у другому значенні словник фіксує образливу семантику, тому дериват *ковбасник* у фрагменті (2) водночас взаємодіє ще й із текстовою категорією модальності. Суспільно-політичні суперечності в кризовий період сприяють перенесенню повсякденних кулінарних практик на образи цілих країн. Однозначно такі стереотипи є продуктивним способом творення образу іншого. Саме так на ментальній карті пересічного українця з'явилися етнофобізми *жабоїди, ростбіфи, макаронники,*

мамалижники, бульбаші, салоїди тощо. Подібні стереотипи широко використовували в пропаганді часів Першої світової війни. Цікаво, що стійку асоціацію ковбас і сосисок саме з Німеччиною спостерігаємо в багатьох країнах, а нинішня ситуація в Україні актуалізувала лексему *ковбасник* – «німець», яку досить продуктивно вживають у медійних текстах, напр.: *Ковбасники пішли далі: не будемо, кажуть, більше вважати В. Путіна президентом, але будемо вести з ним переговори...* (www.unian.ua).

Іменник *ковбасник* із першим значенням у медійних і публіцистичних текстах формує нову семантику «прихильник радянського режиму», напр.: *Хай ковбасники й п'ята колона продовжують відвідувати його [Й. Кобзона] концерти* (forum.pravda.com.ua); *А там, де більшість становили «ковбасники» та прихильники «єдиного й могутнього» СРСР, депутатські мандати одержували «червоні директори» та секретарі райкомів КПУ* (Український тиждень. 10.12.2024); *До 30 відсотків щирих українців долучилося 60 відсотків «ковбасників» і в сумі вийшла вражаюча цифра – 90 відсотків на підтримку української незалежності під час грудневого референдуму 1991 року* (М. Рябчук). Унаслідок часткової абрєвіації слів *совок* і *ковбасник* утворено лексему *совковбасник* – «прихильник радянського режиму; людина з рабською психологією»: *Поки будуть совковбасники при владі, не буде адекватного робочого суду, будемо спостерігати відтік капіталу і людських ресурсів* (dou.ua/forums/topic/21375/).

У текстовому ж фрагменті *Низький рівень нашої медицини – це ніяка не зрада, це цілком логічний наслідок того, що в Україні процвітає ковбасництво, і ковбасники, такі як ото ти, не платять податків, відповідно нема з чого і як ту медицину фінансувати* (forum.pravda.com.ua) повтор мотиватора, експлікуючи ономасіологічну зв'язність, водночас сприяє розумінню семантики неолексеми *ковбасництво* – «поведінка, вчинки людей із рабським мисленням».

Номінативна одиниця, концептуалізуючи позамовну дійсність, тісно взаємодіє з контекстом, текстом і дискурсом, адже в процесі її породження відбуваються складні ментальні процеси, зрозуміти які досить часто допомагає текстова актуалізація мовного знака. Як зауважує В. Вільдген, первинне тлумачення найменування передбачає залучення безпосереднього контексту, а вторинне – інтеракцію між новотвором і текстом, темарематичну прогресію, що визначає текстову макроструктуру [23, с. 238]. Саме актуалізація лексеми в тексті дає змогу осягнути її семантику, чому сприяє текстова категорія зв'язності, яка, ґрунтуючись на складних когнітивних процесах, насамперед передбачає висвічування енциклопедійних знань, наявних у довготривалій пам'яті індивіда, що полегшує розуміння об'єктів, дій, ознак, відношень, які оприявнюють стереотипні, прагматичні, фонові, соціальні уявлення. Порівняймо, як контекстуальне оточення сприяє розкодуванню змісту лексеми *розковбасити*: 1. Виводити що-небудь з ладу; псувати, руйнувати: *Він гнався за мною з сокирою, він розковбасив мою машину, яку я, до речі, не дуже горю бажанням зараз бачити* (А. Кокотюха); 2. Збільшуватися в обсязі: *Сироваткою дбайливо, довго вмивати лице, синяки вкрити марлею з кисляком, допомагає при опухах, гемби розковбасило* (Є. Пашковський); 3. Дуже сильне збудження організму під дією наркотичної речовини: *Не хотів я про траву. Нащо кіпши. А вона побачила, що мене розковбасило, як завищить...* (О. Євтушок).

Повтори, як слушно зауважує І. М. Кочан, – це не лише засіб, а й необхідна умова, хоч і не єдина, зв'язності тексту [10, с. 37]. Поряд із повтором коренів, словотвірним засобом реалізації текстової категорії зв'язності є повтор суфіксальних морфем, які «беруть участь у текстотворенні, у реалізації його категорій не самі по собі, а у складі відповідних словотвірних структур дериватів» [6, с. 39]. Відзначимо досить поширену текстоутворювальну актуалізацію демінутивних суфіксів української мови, пор.: *Дак понапиваються вони, активісти сільські, хрпуть, де кого первак наздогнав, а я зі столу скоріш усе позбираю, де який недоїдок, то кусничок хліба, то сальце недогрижене, то ковбаска, у рукавчик усе теє, я з рукавчиком тади і не розлучався, за пазуху і детві своїй несу, так і вижили у голодуху* (О. Дроздов). Зокрема, синонімічні суфікси *-ок-*, *-ц-*, *-к-*, *-чик-* підтримують конотативну смислову зв'язність текстового фрагмента на підставі спільного словотвірного значення, створюючи «особливий вид звукопису, який вносить “поетичну

компоненту” в структуру не тільки поетичного, але й прозового тексту» [6, с. 73]. Л. І. Корунець виокремлює в українській мові 54 демінутивні суфікси, які є продуктивними й передають значення зменшеності, ніжності, позитивну чи негативну суб’єктивну оцінку, зауважуючи, що чим більше демінутивних суфіксів приєднано до тієї самої основи, тим багатша сема демінутивності [9, с. 83], пор: *В такій оригінальній здобі продавці радять освячувати пасочку, шиночку, ковбасочку та іншу смакоту* (Високий замок. 03.04.2009).

З метою семантичного пояснення, увиразнення тематичної мережі тексту у ролі засобу репрезентації категорії зв’язності використовують повтори спільнокореневих слів, одне з яких має стилістично маркований суфікс: 1) «іменник + іменник»: *Я чомусь легковажно подумав, що «буде зле» котові, коли він, скажемо, переїсть свіжої ковбасятини. Я навіть припустити не міг, що, коли Мацератор нажереться ковбаси, зле буде нам* (М. Кідрук); 2) «іменник + прикметник»: *На базарі продавали навіть ковбасу, але ж гроші в нас із Андрійком не водилися, і я, пам’ятаю, ходила на базар, щоб тільки запаху ковбасячого нанюхатися* (Олесь Воля).

Зв’язність тексту передбачає формування й упорядкування інформаційного масиву, адже текст подібний до айсберга інформації, і тільки його вершина виражена в словах і реченнях [19, с. 34]. Текстову категорію інформативністю пов’язують із номінацією, смислом, змістом і загалом розуміють як «здобуті людським розумом і досвідом знання та повідомлення, що слугують основою й наповненням низки вербальних текстів» [8, с. 228]. Інформативність тексту орієнтована на актуалізацію номінативних одиниць, які приховують у собі незліченний масив семантичних природжень і спрямовані на одержання нових знань. У багатьох випадках смислове навантаження тексту підпорядковане метафорі й посилює образну домінанту цілого тексту або його фрагмента – семантичну узгодженість компонентів тексту, які сприяють декодуванню метафори. Образна домінанта виражає змістову і смислову інформативність тексту, забезпечуючи його розгортання, оскільки й лівобічний, і правобічний контексти представлені ознаками, які полегшують мотивацію та сприяють розумінню. Розгортання думки в текстах опосередковане саме висвічуванням таких ознак, а отже, глибина зв’язності й інформативності буде залежати від ступеня евристичної ємності метафори, пор.: *«Річ у тім, що ми ще серйозно плутаємося в цінностях. «Ковбасна» ідеологія виглядає найбільш простою, хоча тут закладений більш тваринний інстинкт, ніж позиція громадян», – вважає Юценко* (День. 02.04.2010). Метафора – не лише художній засіб, але й важливий складник передавання культурних цінностей, мудрості, креативності та ідентичності українського народу [16, с. 174], як потужний текстотвірний засіб, вона сприяє поясненню складних явищ, подій, процесів на підставі зрозумілих, доступних і простих образів.

У сучасному українському суспільстві, що переживає глибокі трансформаційні процеси, лінгвальні метафори виконують функцію не лише мовної, а й світоглядної репрезентації. На ґрунті метафоричності, символічності, універсальності слововживання іменника *ковбаса* потужних оцінно-негативних відтінків набуває прикметник *ковбасний*, перебираючи основні конотативні семи «бездуховність», «обмеженість», «супротив змінам», «прихильність радянському режимові», «нездатність урахувувати альтернативні погляди» тощо: *ковбасна ідеологія, ковбасна еміграція, ковбасна ментальність, ковбасна нація, ковбасна філософія, ковбасна дипломатія, ковбасна психологія, майданно-ковбасна психологія, ковбасна риторика, ковбасне мислення, ковбасний світогляд, ковбасні інтереси, ковбасні цінності, ковбасні погляди, ковбасні пріоритети*. Прикметник *ковбасний* у різних контекстах позначає передовсім матеріальне і духовне зубожіння людей, інтереси яких звужені до задоволення елементарних гастрономічних потреб, увиразнюючи змістово-концептуальну інформативність тексту, пор.: *Більшість, так би мовити, народ, або пролетаріат, який нічого ніколи не мав, окрім свободи слова і високого звання ГЕГЕМОН, навпаки, злий на нові часи і демократів, які звільнили його від високих «гегемонських» ілюзій, залишивши тільки утробний ковбасний менталітет* (Г. Тарасюк); *Майбутнє могло об’єднати усіх цих людей – ідея майбутнього добробуту й процвітання, простіше кажучи – «ковбасна ідея», з якої так люблять глумитися деякі наші українські публіцисти*

(М. Рябчук); *Бодай виглядало, що там щось хотіли робити насправді, а не просто базікати, вивішувати гасла і марити про брежнєвські **ковбасні часи**, від яких мене й досі нудило, врешті, як і від сьогоднішніх* (Ю. Покальчук).

Не погоджуємося з думкою, що прикметник у ролі залежного члена словосполучення залишається поза увагою читача й помітно знижує динамізм висловлення [7, с. 445]. Уважаємо, що в процесі розуміння інформаційного масиву тексту саме метафоризація прикметника в поєднанні з іменником, ужитим із буквальним значенням, залучає необхідні блоки знань, сприяючи осмисленню сприйнятої інформації та появи нового знання. У більшості текстових уживань маємо справу з іронічною метафорою, яка актуалізує опозицію ціннісного і споживацького, виконуючи функцію соціально-критичного маркера. У таких метафоричних сполуках вихідним поняттям є *«ковбаса»* як символ матеріального комфорту, а мішенню – абстрактні ціннісні категорії, пор.: *Коли різні реформатори, внутрішні чи зовнішні, пропонували, що треба швидше рухатися із економічними змінами, – вони відповідали, що це **ковбасна політика*** (Український тиждень. 09.10.2014).

Досить продуктивною в сучасному медійному дискурсі є метафора *ковбасний патріотизм*, яка вербалізує суперечності між соціальними очікуваннями від держави й громадянським обов'язком, інтерпретує патріотизм як протиборство між матеріальними і духовними цінностями, акцентує на проблемі мотиваційної деградації патріотичних почуттів. У текстах вона формує концептуальну інформаційну доміанту, що визначає рами інтерпретації патріотизму як соціального явища, пор.: *«Будучи в гущі народу, я на свої очі бачив, – каже Винниченко, – що дала нашій нації “орієнтація на зовнішні сили”. Я на свої вуха чув, як українські маси кляли Центральну Раду, а з нею й Україну, як відрікались од самого імені українця». (Чи варто тут робити наголос на нинішні часи, на зверхні кпини щодо **«ковбасного патріотизму»**, скажімо, тих же донецьких шахтарів?)* (Дзеркало тижня. 28.07.2000). Метафора *ковбасний патріотизм* в українській мові є досить давньою, фіксуємо її ще в текстах М. Драгоманова: *Через те вкус літературний у Росії став багато у чому, мабуть, чи не строгіший, ніж у других і більш передових землях європейських, особливо у Германії і Італії, де, то ради народного духу (любові німців до дидактики і алегорії), то ради тяготи старих традицій, то ради недавності заведення національної єдності і через війни національні часто захвалюються речі без усякого реального смислу, і алегорія, і дидактика, та ще **«ковбасний патріотизм»** часто примазуються до самих люблених публікою творів і до справді талантливих авторів, як Ауербах, Шпільгаген, Гверраці* (М. Драгоманов). Імовірно, у представленому текстовому фрагменті лексема *ковбасний* висвічує одразу дві семи: «пов'язаний із Німеччиною» і «неширий, удаваний, обмежений», що підтверджують як правобічний, так і лівобічний контексти.

Окремої уваги заслуговує гастрономічна метафора *ковбасна психологія*, автором якої є Олесь Гончар: *Що дає Донбас нашій духовності, нашій культурі? **Ковбасний регіон і ковбасна психологія!*** М. Степаненко стверджує, що щоденниковий запис письменника за 16 червня 1993 року зазнав цензурування, унаслідок чого цю фразу було вилучено [15, с. 12]. У медійних матеріалах метафорична сполука формує мікротекстуальну змістово-концептуальну інформативність – «багатство, яке забезпечить стабільність і спокій, усуне потребу напружуватись, щоб здобути необхідне», пор.: *Проти них застосовується сформований ще на початку 90-х років стереотип носіїв **«ковбасної психології»**. Мовляв, для них нема нічого святого, окрім власного шлунка* (Високий замок. 22.11.2018); *Тоді владна Комуністична партія стверджувала, що такий закон не на часі, повторюючи набір штампів з апеляціями до **«ковбасної психології»*** (Українська правда. 24.04.2019); *Ось вона, основа **«ковбасної психології»**. «Стабільність», «зростання добробуту», «покращення вашого життя вже сьогодні» перекладається просто: «ковбаса буде, холопи. Барин подасть»* (Українська правда. 06.12.2006). Словосполука *ковбасна психологія*, імовірно, з легкої руки Олесь Гончара, навіть набула статусу терміна, оскільки вживана в підручниках з менеджменту [17, с. 314], народознавства [12, с. 134], українознавства [3, с. 15].

Сполучаючись з абстрактними іменниками, прикметник *ковбасний* надає текстовим фрагментам нових змістово-концептуальних відтінків, номінуючи антиукраїнську позицію,

відсутність самоповаги й національної гідності, невизначену ідентичність, пор.: *А який сенс захищати державу, яка нічого не дала своїм громадянам... Усе б воно нічого – типова ковбасна позиція, уже давно не реагую* (armyinform.com.ua/2022/02/13); *За понад два десятиліття в Україні виросло і сформувалось покоління, для якого відчуття честі й гідності незалежного буття було вищим за горезвісне «ковбасне мислення» і саме ці люди стали на захист рідної землі!* (В. Гуменюк).

Прикметник *ковбасний*, продуктивно використовуваний як експресивно-стилістичний засіб, слугує прийомом посилення змісту тексту, розширюючи його емоційно-виражальні можливості. Досить часто автори вдаються до графічного оформлення, адже це не лише привертає увагу читача, а й розширює семантику висловлення, наповнює його естетичним змістом, надає функційно-стилістичної конотації, оскільки «елементи текстоформування здійснюють смислорозрізнявальну функцію і є паралінгвістичними засобами писемної друкованої мови» [10, с. 155]. Графічним виявом актуалізації досліджуваної лексеми в тексті є передовсім лапки, пор.: *Саме на таких прикладах через офіційну освіту та засоби масової інформації тоталітарна держава налагодила масове виховання «нової радянської людини», гомо советікуса з «ковбасним» світоглядом* (Український тиждень. 05.04.2014). У багатьох контекстах лапки – засіб створення іронії, пов'язаної з глузуванням чи висміюванням, такі висловлення наділені потужним прагматичним навантаженням, унаслідок чого виникає розбіжність між пропозиційним змістом висловлення і його реалізацією в мовленні, напр.: *Ми не повинні протиставляти «ковбасні» інтереси пересічного індивідуума якимось абстрактним, ідеальним і цілком незрозумілим для того індивідуума «державницьким» інтересам* (М. Рябчук). Лапки також є показником підтекстової інформації, визначаючи ставлення адресанта до повідомлюваного, слугуючи маркерами індивідуально-авторської оцінки, адже «смісл графічно виділених лексичних одиниць реалізується за допомогою контексту, елементом якого виступає саме графічне маркування» [1, с. 84].

Представлення змістово-підтекстової інформації забезпечують і складні слова, які, з одного боку, максимально увиразнюють змістове наповнення, а з іншого, – мінімалізують кількість мовних засобів. Приміром, прикметник *хлібно-ковбасний* сприяє передаванню змісту «який має багатство, володіє значними матеріальними цінностями; заможний»: *Ще від радянських часів надзвичайно популярною стала легенда про Україну, як хлібно-ковбасний край, з яким за рівнем життя навряд чи могла зрівнятися «лапотна» Росія. А отже, де краще, де ситніше, там і батьківщина, ubi bene, ibi patria* (Українська правда. 31.09.2011). Розумінню змістово-підтекстової інформації сприяє правобічний контекст складнопідрядного речення з компонентом «лапотна» Росія та наступне речення, яке містить оцінні предикати *краще, ситніше* й латинський сталий вислів *ubi bene, ibi patria* – «де добре, там і батьківщина». Уважаємо, що формуванню позитивно-оцінного значення сприяє мотиватор *хлібний*, який в українській етнокulturі пов'язаний зі щастям, багатством, єднанням. Натомість у цьому самому тексті вжито прикметник *сально-ковбасна*, і лише контекст уможлиблює виведення семантики «пов'язаний із задоволенням матеріальних потреб; бездуховний», пор.: *Не розуміли тупі голови, що «сально-ковбасна» Україна могла відбутися лише за наявності методично знищеного у роки панування російсько-комуністичної влади відповідного генофонду українського народу, а так на місці знищених думаючих і працюючих людей з'явилися нездари, в яких голови й руки ростуть невідомо звідки, а в тих руках – пляшка горілки* (Українська правда. 31.09.2011). Авторські новотвори *хлібно-ковбасний, сально-ковбасний* є засобами представлення змістово-підтекстової інформації, пов'язаної з вербальним наповненням тексту, яка постає внаслідок семантичного перетворення за допомогою складних нелінійних зв'язків між мовними знаками. Адресат, сприймаючи такі номінативні одиниці, реконструює їхній латентний зміст на когнітивному рівні на підставі досвідних, образних, культурних, соціальних знань. Автор стимулює читача, впливає на нього, спонукає домислювати новий зміст, розкодовувати приховану підтекстову інформацію, напр.: *У диптиху «Прапор» автор пропонує поміняти місцем кольори національного прапора (аби фен-шуй нарешті виправив панування «закону занепаду») зі сподіванням, що сало-ковбасні стереотипи автоматично перетворяться на*

аристократичну вишуканість монархічного мислення, відповідно атрибутованими короною, булавою та шаблею (zbruc.eu/node/36958). У цьому текстовому фрагменті метафорична сполука сало-ковбасні стереотипи передає підтекстову інформацію, номінуючи спотворену російською і радянською пропагандою соціально-політичну позицію, ґрунтовану на шаблонному ставленні, сформованому на підставі хибних переконань та припущень.

У текстовому фрагменті *Справа тут не в розмаїтті асортименту технічних засобів, а в тому, що з відходом ковбасно-совкової парадигми об'єктам нападів та зазіхань справді є що втрачати* (Юрко Іздрик) складне слово *ковбасно-совковий* утворено внаслідок поєднання двох взаємно детермінованих мотиваційних ознак *ковбасний* і *совковий* – «пов'язаний із СРСР», воно актуалізує змістово-фактуальну інформацію і позначає прихильників радянського минулого.

Парадоксальність мотиваторів, нетрадиційність поєднання словотвірного форманта, упізнаваність словотвірної моделі привертають увагу читача, а текстовий масив забезпечує розуміння змісту номінативної одиниці. Функціуючи в тексті, okazіоналізм не лише передає цілий спектр значень, а й виражає авторське ставлення, реалізуючи текстову категорію модальності, що є «здатністю тексту транслювати цінності» [8, с. 334]. Лінгвокреативні мовні знаки виражають емотивну спрямованість авторських стратегій, вплив на читача, опосередкований сприйняттям й інтерпретацією тексту. Вони наділені потужним асоціативним, оцінним, зображувальним потенціалом, є виявом мовної економії, прагматично насичують зміст, фокусуючи увагу на експресивності, пор.: *Пропозиції підняти з архівів той, тридцять літ як похований, сюжет із Палацом «Україна» й помертньо опорядити мого батька в тепер уже цілком гламурну, мало що не дисидентську біографію, – можна було б заковбасити несогіршу передачку, авжеж пак, нагадати народові забуті сторінки недавньої історії (так, наче той народ мав у запасі бодай якісь незабуті сторінки – хоч давні, хоч недавні)* (О. Забужко).

Оказіональний дериват найтісніше пов'язаний із сегментом тексту, є його структурно-семантичним компонентом, тож його значення і стилістичне навантаження стає зрозумілим в умовах контексту [4, с. 97]. Експресивність okazіоналізму визначена зумисним порушенням мовної норми, креативністю словотвірного процесу, новизною, незвичністю, нестандартністю, несподіваністю мотиватора, пор.: (3) *...опійна ломка фізична – страшніша за твинтову психологічну. Психічну! Ти зриваєшся з катушок, божеволієш сам у себе на очах, хоча, не штрикнувшись, відбудешся – щонайбільше – не дуже приємним, але цілком стерпним ковбасивом* (С. Поваляєва); (4) *Ковбасиво / рубалово з нагоди свята забезпечували 3 франківські і 2 львівські банди. Шкода звісно, що не приїхали «Рtaha project» з Тернополя – захворіла вокалістка...* (froster.org/forum/index.pid). У фрагменті (3) okazіональний сленгізм *ковбасиво* – «абстинентний синдром, наркотичне голодування» модально підтримує весь мікроконтекст, який описує життя наркоманів, він заданий авторським наміром передати, негативно схарактеризувати представлену інформацію і, взаємодіючи з іншими сленгізмами *ломка, зірватися із катушок, штрикнувшись*, поряд із модальністю оптимізує і категорію інтерактивності, залучаючи спільність дискурсивного й тезаурусного світів комунікантів, механізмів асоціювання. Натомість у фрагменті (4) цей номінативний знак набуває семантики «енергійна клубна музика, шоу», і його модальне навантаження спрямоване на створення піднесеного, легкого, грайливого, максимально наближеного до молодіжного стилю текстового змісту.

Метафоричне вживання наявних слів сприяє наповненню їх новими лексичними значеннями й відтінками значень, викликає розширення семантичного обсягу, а отже, і стилістичних функцій, що беззаперечно впливають на модальність текстової інформації. Зокрема, іменник *ковбасня* – у літературній мові «ковбасна крамниця» [14, с. 527] – у молодіжному сленгу має двоє значень: 1. Гарна, енергійна клубна музика: *Чесно відлабавши усі заплановані пісні, хлопці почали виконувати додаткову пісню (за бажанням заведеної публіки). Загальна ковбасня на сцені, як і завжди* (ua.faqukr.com); 2. Бійка: *«Ковбасня» з патрульними: у центрі Львова чоловік з кулаками накинувся на патрульних* (konkurent.ua). Сленгізми, мотивовані іменником *ковбаса*, становлять динамічне словотвірне гніздо, яке

пов'язане з експресивним осмисленням соціальної поведінки. Функціуючи в тексті, вони забезпечують його семантичну зв'язність, комунікативну спрямованість, є засобами посилення модальності тексту, адже, як наголошував Ш. Баллі, механізми експресивності наділені інтелектуальністю й алогічністю і пов'язувані передовсім з аналізом афективності мови як натуральним і безпосереднім виявом суб'єктивних форм людського мислення через переживання, прагнення, волю, ціннісні орієнтації [18, с. 145]. У тексті такі мовні знаки, з одного боку, формують соціальну дистанцію між адресатом і змістом, надаючи текстові зневажливого, саркастичного, іронічного, негативного забарвлення, а з іншого – використання сленгізмів знижує формальність висловлення, сприяє максимальній залученості мовця, створюючи передбачувану читачем раму оцінки – щось відбувається погано, неконтрольовано, надмірно.

Показниками авторської модальності є і повтор словотвірних формантів, який може виражати жартівливу, іронічну, саркастичну, комічну оцінку. Дослідники наголошують, що повтор морфеми – важливий спосіб актуалізації, що сприяє збагаченню інформаційно-естетичної ємності тексту [11, с. 28]: *А там май вище висить салище, Ой дай Боже А ще май вище, там ковбасище* (М. Ломацький); *Дайте вареник, Грудочку кашки, Кільце ковбаски, Решітко овса І колядка вся!* (Українська колядка)

Типовим виявом модальності тексту є деривати із суфіксами суб'єктивної оцінки, які виражають пестливе чи зневажливе значення і формують конотативне наповнення тексту. Словотвір сучасної української мови характеризує розгалужена система специфічних дериваційних моделей, за якими утворені різночастиномовні похідні, денотативний компонент семантики яких доповнений конотативним, що покликаний реалізувати в тексті суб'єктивну модальність у всіх її різновидах [6, с. 171]. Саме префікси й суфікси надають нейтральній лексиці позитивної чи негативної оцінки, напр.: *В його устах це звучить так само тепло, як перед тим «ковбаска»* (О. Забужко); *А онде здоровенецька зелена ковбасяка на землі лежить* (В. Нестайко); *Коли скрізь люди виробляють ковбасу, то в Чмихалівці – антиковбасу* (В. Безрудько).

Висновки й перспективи дослідження. Словотвірні одиниці належать до продуктивних засобів реалізації текстових категорій, беручи активну участь у створенні прагматичної настанови тексту, спрямованої на аксіологічну характеристику зображуваного. Лінгвокреативність у процесі словотворення почасти залежить від загальних законів побудови тексту. Представлення інформації в тексті багато в чому пов'язане з парадоксальністю обраного для дослідження мотиватора *ковбаса*, який у процесі культурно-історичного розвитку українського етносу на тлі значних соціальних зрушень набув нових онтологічних властивостей. Досліджувана мотиваційна ознака на підставі своєї несподіваності, алогічності, аномальності, неможливості є продуктивним лінгвокреативним інструментом реалізації текстових категорій. Суперечності й відхилення від стереотипного знання, розуміння, сприйняття втілюють передовсім змістово-концептуальну та змістово-підтекстову інформацію. Парадоксальність внутрішньої форми в тексті сприяє формуванню когнітивно-семіотичного образу, який розгортається нелінійно й передбачає передконцептуальні, концептуальні та вербальні форми. Парадоксально мотивовані мовні знаки в текстах різних жанрів і стилів взаємодіють передусім із категоріями зв'язності, інформативності, модальності, інтерактивності. Перспективу подальших розвідок убачаємо в описі й реалізації ономасіологічної зв'язності художнього тексту.

Список використаної літератури

1. Волошук І. Графічні способи маркування іронії (на матеріалі англomовної художньої прози). *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2012. № 1. С. 84–87.
2. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 296 с.
3. Гончарук В. Українознавство. Умань: Візаві, 2021. 122 с.
4. Грещук В. Словотвір і суб'єктивна модальність тексту. *Лінгвістичні студії*. 2020. Вип. 40 (1). С. 93–100.
5. Грещук В. Словотвірна мотивація у текстотворенні. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2018. № 6. С. 73–81.

6. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. 233 с.
7. Дацишин Х. П. Конотативний аспект функціонування метафори в політичному дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2001. Вип. 22. С. 437–446.
8. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти. Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
9. Корунець Л. І. Категорія демінутивності в англійській та українській мовах. *Мовознавство*. 1981. № 4. С. 81–85.
10. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ : Знання, 2008. 423 с.
11. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
12. Лозко Г. С. Українське народознавство. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 512 с.
13. Монастирецька Г. В. Креативність як лінгвістичний феномен. *Лінгвістичні студії*. 2008. Вип. 17. С. 39–45.
14. Словник української мови. В 20 т. / ред. кол. : В. А. Широков та ін. Київ : Наукова думка, 2016. Т. 7. 914 с.
15. Степаненко М. Прикро, але факт...: історія однієї щоденникової нотатки Олесь Гончара. *Літературна Україна*. 2015. 19 лютого (№ 8). С. 12.
16. Стишов О. А. Лексико-семантична динаміка в сучасній українській мові. *Стилїстика модерного часу*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. С. 163–191.
17. Тодорова Н. Ю. Кроскультурний менеджмент : навч. посіб. Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2008. 330 с.
18. Bally Ch. Mechanizm ekspresywności językowej. *Stylistyka Bally'ego. Wybór tekstów* / Red. M. R. Mayenowa. Warszawa : Państwowe Wyd-wo Naukowe, 1966. S. 110–149.
19. Dijk van T. A. Discourse Semantics and Ideology. *Discourse as a Structure and Process*. London : SAGE Publications, 1997. P. 1–34.
20. Guilford J. P. Creativity. *American Psychologist*. 1950. Vol. 5. Iss. 9. P. 444–454.
21. Kristeva J. Desire in language: A semiotic approach to literature and art. New York : Columbia University Press, 1980. 306 p.
22. Ward T. B., Smith S. M., Finke R. A. Creative cognition. *Handbook of creativity*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. P. 189–212.
23. Wildgen W. Makroprozesse bei der Verwendung nominaler ad-hoc-Komposita im Deutschen. *Deutsche Sprache*. 1982. Bd. 3. S. 237–257.

References

1. Voloshchuk, I. (2012). Hrafichni sposoby markuvannia ironii (na materialii anhlovnoy khudozhnoi prozy) [Graphic methods of marking irony (based on English-language literary prose)]. In : *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. M. Hoholya. Seriya «Filolohichni nauky»* [Scientific Notes of Nizhyn State University named after Mykola Gogol. Philological Sciences Series], (1), 84–87 (in Ukr.).
2. Holyanych, M. I. (2007). Vnutrishnya forma slova i dyskurs [Internal Word Form and Discourse]. Ivano-Frankivsk: Vydavnycho-dyzaynerskyi viddil TSIT Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylya Stefanyka, 296 (in Ukr.).
3. Honcharuk, V. (2021). Ukrainoznavstvo [Ukrainian Studies]. Uman: Vizavi, 122 (in Ukr.).
4. Greshchuk, V. (2020). Slovtvir i subyektivna modalnist tekstu [Word Formation and Subjective Modality of the Text]. In : *Linhvistychni Studiyi* [Linguistic Studies], 40 (1), 93–100 (in Ukr.).
5. Greshchuk, V. (2018). Slovtvirna motyvatsiya u tekstotvorenni [Word-forming motivation in text creation]. In : *Studia Ucrainica Varsoviensia*, (6), 73–81 (in Ukr.).
6. Greshchuk, V., & Greshchuk, O. (2022). Slovtvir i tekst [Word formation and text]. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi universytet imeni Vasylya Stefanyka, 233 (in Ukr.).
7. Datsyshyn, Kh. P. (2001). Connotative aspect of the functioning of metaphor in political discourse [Connotative aspect of the functioning of metaphor in political discourse]. In : *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Zhurnalistyka* [Bulletin of Lviv University. Series: Journalism], (22), 437–446 (in Ukr.).
8. Yeshchenko, T. A. (2021). Fenomen khudozhnoho tekstu: komunikatyvnyy, semantychnyy i prahmatychnyy aspekty [Literary text phenomenon: communicative, semantic and pragmatic aspects]. Lviv: Lvivskyi natsionalnyy medychnyy universytet imeni Danyla Halyskoho, 470 (in Ukr.).
9. Korunets, L. I. (1981). Katehoriya deminutyvnosti v anhliyskiy ta ukrayinskiy movakh [The category of diminutiveness in the English and Ukrainian languages]. In : *Movoznavstvo* [Linguistics], (4), 81–85 (in Ukr.).
10. Kochan, I. M. (2008). Linhvistychnyy analiz tekstu [Linguistic analysis of the text]. Kyiv: Znannya, 423 (in Ukr.).
11. Kukharenko, V. A. (2004). Interpretatsiya tekstu [Interpretation of the text]. Vinnytsya: Nova knyha, 272 (in Ukr.).
12. Lozko, H. S. (2011). Ukrainyske narodoznavstvo [Ukrainian ethnography]. Ternopil: Mandrivets, 512 (in Ukr.).
13. Monastyretska, H. V. (2008). Kreatyvnyy yak linhvistychnyy fenomen [Creativity as a linguistic phenomenon]. In : *Linhvistychni Studiyi* [Linguistic Studies], (17), 39–45 (in Ukr.).
14. Shyrovkov, V. A. (Ed.) ta in. (2016). Slovyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. V 20 t. T. 7. Kyiv: Naukova dumka, 914 (in Ukr.).

15. Stepanenko, M. (2015). Prykro, ale fakt...: istoriya odniyeyi shchodennykovoyi notatky Olesya Honchara [It's a shame, but it's a fact...: the story of one diary entry by Oles Honchar]. In: *Literaturna Ukrayina [Literary Ukraine]*, (8), 12 (in Ukr.).
16. Styshov, O. A. (2024). Leksyko-semantychna dynamika v suchasniy ukrayinians'kiy movi [Lexical-semantic dynamics in the modern Ukrainian language]. In: *Stylistyka modernoho chasu [Stylistics of the modern era]*. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 163–191 (in Ukr.).
17. Todorova, N. Yu. (2008). Kroskulturnyy menedzhment [*Cross-cultural management*]. Donetsk: DVNZ «DonNTU», 330 (in Ukr.).
18. Bally, Ch. (1966). Mechanizm ekspresywności językowej. In: *Stylistyka Bally'ego. Wybór tekstów*. Warszawa: Państwowe Wyd-wo Naukowe, 110–149 (in Pol.).
19. Dijk, van T. A. (1997). Discourse Semantics and Ideology. In: *Discourse as a Structure and Process*. London: SAGE Publications, 1–34 (in Eng.).
20. Guilford, J. P. (1950). Creativity. In: *American Psychologist*, 5 (9), 444–454 (in Eng.).
21. Kristeva, J. (1980). Desire in language: A semiotic approach to literature and art. New York: Columbia University Press, 306 (in Eng.).
22. Ward, T. B., Smith, S. M., Finke, R. A. (1999). Creative cognition. In: *Handbook of creativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 189–212 (in Eng.).
23. Wildgen, W. (1982). Makroprozesse bei der Verwendung nominaler ad-hoc-Komposita im Deutschen. In: *Deutsche Sprache*, (3), 237–257 (in Deu.).

WORD FORMATION MEANS AND TEXT CATEGORIES: LINGUISTIC CREATIVITY RELATIONSHIP

*Valentyna Kalko, Doctor of Philological Sciences, Professor of the Department
of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics, Bohdan Khmelnytsky National University
of Cherkasy, (Cherkasy, Ukraine)*
e-mail: mkalko@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9394-1664>
Identifier Scopus-Author: 57219247796

*Mykola Kalko, Doctor of Philological Sciences, Professor of the Department
of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics, Bohdan Khmelnytsky National University
of Cherkasy, (Cherkasy, Ukraine)*
e-mail: mkalko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6042-4436>
Identifier Scopus-Author: 57219238410

Abstract. Introduction. *Word formation devices, when duplicated within the structure of nominative units, function as productive means of realizing textual categories. They ensure the pragmatic orientation of the text and accentuate the axiological characteristics of what is represented.*

Purpose. *The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the word formation means of the Ukrainian language that participate productively in the realization of textual categories, taking into account semiotic mechanisms that involve the cognitive projection of semantics, as well as to clarify their functions in the text as syntactics and their orientation toward interpreters as pragmatics.*

Results. *The results of the research conducted in this article outline the means of word formation that contribute to the formation of the subjective modality of the text. It is established that word building units are differently involved in textual creation. Elementary word formation units formants and creative roots perform the textual-oriented function only as part of word formation structures of derivative words. The creative nature of the word formation process is mediated by cognitive operational mechanisms of motivation, projected onto the functional determination of linguistic units within the text. The nominative saturation of a text facilitates its comprehension and interpretation by the addressee and interacts with a multidimensional informational space. The general laws of constructing a text of a particular genre and style predetermine the creativity of word formation. The presentation of information in a text is to a large extent connected with the paradoxical nature of the motivator kovbasa ('sausage'), which, in the course of the cultural and historical development of the Ukrainian ethnos and against the background of significant social changes, has acquired new ontological properties.*

Originality. *The word forming functions of the series of derivatives of one word-building type or one word generating category are predetermined by the generality of word forming semantics and the corresponding repetitions. Derivatives as bearers of a common word building value associate individual segments of the text or the whole text into a single whole, and in the case of word building type, this connectivity increases the repetition of the word building formant.*

Conclusion. *In cases where the text simultaneously records the source of motivation and the motivation of the word, the act of nomination and the mechanism of its implementation are subject to analysis. The motivational feature under study due to its unexpectedness, illogicality, anomaly, and seeming impossibility serves as a productive creative instrument for the realization of textual categories. The disruption of the cognitive logic of stereotypical knowledge, understanding, and perception leads to the transmission of implicit, subtextual information. The paradoxical inner form of a linguistic sign within a text actualizes a cognitive-semiotic image that unfolds non-linearly and includes preconceptual, conceptual, and verbal forms. Linguistic signs with paradoxical motivation in texts of various genres and styles interact with the categories of coherence, informativeness, modality, and interactivity.*

Key words: *word formation, text, textual category, derivational process, motivation, coherence, informativeness, modality, linguistic creativity, paradox.*

Надійшла до редакції: 11.08.2025

Прийнято до друку: 26.09.2025